

Надія Стрішенець,

керівник Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів НБУВ,
канд. іст. наук

Каталог у епоху Google та Amazon

У статті розглядається обсяг та зміст поняття «каталог» у американському бібліотекознавстві, його види та особливості функціонування у сучасних умовах.

Ключові слова: каталог, словниковий каталог, систематичний каталог, бібліотечна справа у США.

In the focus of this paper is the concept of catalog, its scope and content in American LIS. Catalog kinds and features are examined as well.

Ключові слова: catalog, dictionary catalog, classified catalog, librarianship in the USA.

Складником такого поширеного в американській бібліотечно-інформаційній галузі поняття, як організація інформації, є каталогізація. Остання належить до одного з найстаріших видів діяльності з організації інформації у бібліотеках. Результат цієї діяльності – каталог – налічує понад два тисячоліття, якщо брати за початок відліку Александрійську бібліотеку у Єгипті. Нині він зазнає глибоких змін, зумовлених, насамперед, появою таких потужних конкурентів, як пошукові системи Інтернет, найвідомішою з яких є американський Google, та онлайніві книгарні, що пропонують свої бібліографічні описи. Найбільша з них – Amazon, що отримала свою назву від однієї з найбільших річок світу і має свій осередок у США. Вона окрім опису надає зображення обкладинки видання, видавничі рецензії, читацькі відгуки, рекомендує іншу літературу з обраної тематики, тобто пропонує додаткову, з елементами інтерактивності, інформацію, яка відсутня у бібліотечному каталозі.

Що характерно, змінюється сама природа каталогу, адже з'явилися не просто нові види видань, що підлягають опису та організації, а й нові носії, нове середовище, у якому вони діють. Онлайніві каталог, що виник на основі свого попередника – карткового каталогу, перебуває на стадії переходу у нову якість. Саме тому важливим є переосмислення поняття «каталог» на новому щаблі його розвитку, зіставлення його змісту в українському бібліотекознавстві з тим, як його витлумачують найновіші західні, зокрема, американські джерела.

Бібліотечний каталог тривалий час був наріжним каменем, закладеним в основу місії бібліотеки, що економив час читачів та сприяв розвитку знання, безпосередньо пов'язуючи їх з інформацією. Саме він, а не Google чи інший популярний пошуковий

сервіс, ставав першим у наданні доступу до інформації впродовж століть, наголошується у звіті «Природа каталогу, що змінюється, та його інтеграція з іншими пошуковими засобами», підготовленою на замовлення Бібліотеки Конгресу бібліотекарем Корнельського університету Карен Келхоун (Karen Calhoun) [8, р. 7].

Термін каталог – catalog(ue) [1, с. 66] потрапив до англійської мови через французьку і походить від гр. katalogos – список, перелік. Він є надзвичайно показовим прикладом інтернаціоналізмів у бібліотечно-інформаційній термінології (БІТ). Перелік мов, у яких термін каталог збігається за значенням, аналогічний чи дуже схожий за звучанням, є досить довгим: catalog(ue) (англ.), каталог (укр., біл., болг., рос., серб.), catalogue (фр.), Katalog (нім.), katalog (польс., чес.), catblogo (ісп.), catalogo (іт.), catalogus (гол.), kataloog (ест.) і т. д. Іншою особливістю цього терміна є відмінність його американського орфографічного варіанта, що завжди тяжіє до лаконізму, від британського: catalog і catalogue.

Сучасне вербальне представлення поняття каталог у англійській мові характеризується наявністю й інших термінів, поява яких зумовлена розвитком електронних технологій. Насамперед це OPAC – аббревіатура від online public access catalog – онлайніві загальнодоступний каталог [1, с. 326, 212]. Саме цю аббревіатуру, як основний термін на позначення сучасного онлайніві каталогу, пропонують «Тезаурус інформаційної науки, технології та бібліотечної справи» Американського товариства інформацієзнавства та інформаційної технології [7, р. 97], «Словник з бібліотекознавства та інформацієзнавства» Д. Рейтца (J. Reitz) [29, р. 501] та інші джерела.

Ще одне термінологічне вираження поняття каталог пов'язане з тим, що онлайніві каталоги відно-

сяться до інформаційно-пошукових баз даних (information retrieval databases), для означення яких раніше традиційно вживали термін бібліографічні бази даних [5, р. 477]. Тому узагальнюючим терміном для означення сучасного каталогу служить також термін «база даних» (database) [1, р. 102]. Так, на сторінці бібліотеки (Estelle M. Black Library) Рок Веллі коледжу (штат Іллінойс) над полями для пошуку в електронному каталозі використовується назва «База даних» (Database: Estelle M. Black Library) [42]. На форумі американських каталогізаторів AUTOCAT також можна зустріти пропозиції називати бібліотечний каталог «базою даних» («I am advocating that we not call the library's OPAC a catalog but instead the Library's Database»). Їх вносить Л. Дункан (Lucy E. Duncan), професор з Сан-Антоніо (штат Техас).

Каталог називають також «відмінним прикладом метаданих» [10, р. 290], «найпростішим прикладом метаданих» [9, р. 23]. Деякі дослідники вказують на те, що є сенс прирівнювати створення метаданих до каталогізації, адже воно має таку саму кінцеву мету – виробити набір структурованих описових даних, що забезпечать пошук об'єкта та інші бажані функції [16, р. 1877]. Отже, вербальним вираженням поняття каталог у сучасній американській бібліотечно-інформаційній термінології поряд зі звичним терміном каталог (catalog) слугує OPAC, база даних (database) і навіть метадані (metadata) [1, с. 196], термін, що набув популярності останнім часом, і про який ми докладно поговоримо окремо.

Поняття недарма називають «клеєм», що тримає наш розумовий світ укупі [26, р. 1]. У ході історичного розвитку змістовне наповнення поняття «каталог», «каталогізація» змінювалося. Очевидно, його тлумачення американськими дослідниками, відомими фахівцями у галузі каталогізації, Чарльзом Кеттером, Сеймором Любецьким, Богданом Винаром, Майклом Горманом, авторами Англо-американських правил каталогізації («Anglo-American Cataloging rules», AACR) та розробниками Функціональних вимог до бібліографічних записів (Functional Requirements for Bibliographic Records, FRBR) і нового стандарту опису «Опис та доступ ресурсу» («Resource description and access», RDA) будуть різнитися. Його розуміння неоднакове й серед тих, хто ним оперує. Тут даються взнаки засвоєна система знань, досвід, бібліотечно-інформаційна культура. Свої, ще інші, уявлення про нього, мають і читачі. Такий соціокогнітивний підхід до вивчення понять заслуговує на увагу, хоча використовується він мало. Нас поняття каталог цікавить передусім як складник сучасного бібліотекознавства, зокрема, такого розвинутого як американське, його обсяг та зміст, з

точки зору історичної перспективи, умов розвитку та рівня фахового знання у цій країні.

Один з перших ґрунтовних оглядів історії каталогів від античності до сучасності у американській фаховій літературі зробила Рут Строут ще у середині 1950-х рр. [31]. Історія розвитку сучасного розуміння поняття каталог у американському бібліотекознавстві налічує понад сотню років. Першим достатньо повно і послідовно визначив мету та призначення бібліотечного каталогу Чарльз Кеттер у своїх «Правилах для словникового каталогу» 1904 р. [12]. За Кеттером, каталог 1) має надати змогу знайти книгу, якщо відомі автор, назва чи тема; 2) показати, що має бібліотека з видань даного автора, з даного предмета, даного виду літератури; 3) допомогти вибрати певне видання книги (бібліографічно) чи книгу певного характеру (літературного чи тематичного) [12, р. 12]. Наприкінці XIX ст. американський каталог структурно був вже добре вибудований: основний опис, наявність додаткових описів, предметні рубрики тощо. Сформульовані видатним бібліотекарем цілі каталогу, довго залишалися незмінними.

І лише у 1960 р. вони були модифіковані, зокрема, і завдяки зусиллям тодішнього співробітника Бібліотеки Конгресу Сеймора Любецького (Seymour Lubetzky). На початку 1950-х рр., після виходу у 1949 р. Правил каталогізації, що були піддані критиці [3], йому доручили підготувати аналіз чинних правил і принципів каталогізації. Результати дослідження вченого з'явилися друком у 1953 р. [22]. У ньому автор виділив таке важливе нині, у світлі Функціональних вимог до бібліографічних записів, поняття, як твір (work). Рекомендації С. Любецького знайшли відображення у «Паризьких принципах» описової каталогізації, прийняті на відомій Міжнародній конференції з каталогізації, організованій Міжнародним комітетом експертів з каталогізації у 1961 р. у Парижі. Таким чином, змінені, за участю американських фахівців, цілі та призначення каталогу були прийняті як міжнародні, згодом вони стали відомими у світі як Паризькі принципи [32, р. 59].

Постать Любецького цікава ще й тим, що він доводиться нам майже земляком. Народився Сеймор (Шмар'яху, англ. Shmaryahu) 28 квітня 1898 р. у с. Зельва сучасної Гродненської області Білорусі. У 1927 р. емігрував до США. Вивчав бібліотечну справу в Каліфорнійському університеті. У 1943 р. був прийнятий на тимчасову роботу до Бібліотеки Конгресу для опису нових надходжень, що накопичилися неопрацьованими. Тимчасова робота стала постійною. Помер С. Любецький порівняно недавно – 5 квітня 2003 р., у дуже поважному віці, не доживши три тижні до свого 105-річчя [30].

Пізніше, як зазначає Джоан Рейц у своєму «Словнику з бібліотекознавства та інформаєзнавства», цілі каталогу, сформульовані Ч. Кеттером, модифікував Богдан Винар у книзі «Вступ до каталогізації та класифікації» («Introduction to Cataloging and Classification») [41]. Він запропонував читачеві різні підходи чи точки доступу до інформації, що зберігається у фондах [29, р. 121].

Згадана монографія Б. Винара, українця за походженням (народився у Львові 7 вересня 1926 р., там таки одержав початкову та гімназійну освіту), витримала багато видань у США і була оцінена фахівцями як певний етап у розвитку поняття «каталогу». До речі, дев'яте її видання було підготовлено вже іншою людиною – відомим бібліотекознавцем Арлен Тейлор (A. Taylor) – і називалося «Винарів вступ до каталогізації та класифікації» [36]. У 2006 р. з'явилося десяте видання, але вже без зазначення прізвища Винара [33].

Відзначимо, що Б. Винар також займався бібліографуванням літератури про Україну. У 1990 р. він видав обсяговий бібліографічний покажчик англomовних публікацій «Україна», а у 2000-му вийшов його покажчик англomовних публікацій за десять років (1989–1999) під назвою «Незалежна Україна» [40]. Крім того, Богдан Винар немало доклався до розбудови відомого американського фахового видавництва «Libraries Unlimited» («Бібліотеки без меж»), заснувавши при ньому окремих відділ «Українське академічне видавництво» (Ukrainian Academic Press), в якому побачили світ понад півтора десятка англomовних видань з різних аспектів українознавства, включаючи фундаментальну «Історію української літератури» Дм. Чижевського [38].

Протягом 1990-х рр. принципи каталогізації знову були перероблені й оновлені. Цього разу під егідою ІФЛА і з врахуванням не лише різноманітності інформаційних ресурсів, раціоналізації поточної бібліографічної практики, а й наявності електронних ресурсів та електронної каталогізації. У 1998 р. робоча група ІФЛА виробила «Функціональні вимоги до бібліографічних записів» [15]. З появою останніх каталогізаційна термінологія збагатилася цілою групою нових термінів, а усталені поняття набули нових рис та властивостей.

Отже, враховуючи наведену ретроспективу, а також залучаючи не лише довідкові, а й найновіші наукові публікації та документи, на зразок звітів, розглянемо, який же зміст вкладають у поняття каталог* сучасні американські бібліотекознавці.

Звернемося до основних визначень поняття ката-

* Похідне від нього поняття каталогізація розглядатиметься у наступній публікації.

лог. Так, словник Американської бібліотечної асоціації (АБА) «The ALA Glossary of Library and Information Science» наводить дефініцію з «Англо-американських правил каталогізації», чинних на момент видання Словника у 1983 р. Тому подаємо її у порівнянні з визначенням, запропонованим у останній редакції цих Правил, яка з'явилася 2005 р. Спочатку перше, 1983 р.: «Каталог (Catalog) – це послідовність бібліографічних записів, створених відповідно до спеціальних й уніфікованих принципів побудови під контролем авторитетного файлу, які описують матеріали, що містяться у зібранні, бібліотеці чи групі бібліотек. У ширшому сенсі – перелік матеріалів, підготовлених для спеціальної мети, наприклад, каталог виставки, торговий каталог» [37, р. 37].

Переглянуте (2002 р.) й оновлене (2005-го) видання «Англо-американських правил каталогізації» подає таке визначення каталогу: «Перелік бібліотечних матеріалів, що містяться у зібранні, бібліотеці чи групі бібліотек, упорядкований відповідно до визначеного плану. У ширшому сенсі – перелік матеріалів, підготовлених для спеціальної мети (наприклад, каталог виставки, торговий каталог)» [6].

Принципових відмінностей ніби немає. В обох превалює традиційний підхід, що ґрунтується на реєстраційній функції каталогу, і виділяється суттєва ознака – бути переліком матеріалів бібліотеки чи групи бібліотек. Однак визначення 1983 р. видається повнішим і фаховішим. За ним, каталог – не звичайний перелік бібліотечних матеріалів, а послідовність бібліографічних записів, які не просто упорядковані відповідно до певного плану, а з урахуванням «спеціальних й уніфікованих принципів побудови, під контролем авторитетного файлу». Але у обох каталог – це повний перелік певного бібліотечного фонду, який дає змогу виявити, що має бібліотека з даного предмета, теми, автора тощо.

Дещо відрізняється від традиційного – визначення, запропоноване відомим американським фахівцем Елейн Свеноніус (Elaine Svenonius) у «Міжнародній енциклопедії з інформаєзнавства та бібліотекознавства»: «каталог – це перелік, окремі записи якого ідентифікують, описують і пов'язують інформаційні ресурси, далі названі документами» [32, р. 59]. Серед визначальних характеристик каталогу виділена його здатність «пов'язувати» між собою інформаційні ресурси. Саме вона покладена в основу Функціональних вимог до бібліографічних записів, про які йшлося вище.

«Енциклопедія з інформаєзнавства та бібліотекознавства», видана у 2003 р. у Нью-Йорку, обмежується дуже лаконічною дефініцією: бібліотечний

каталог «зазвичай визначається як перелік книг, що містяться у певній бібліотеці та є переважно вичерпним, аніж вибіркоvim» [17, р. 431].

Автори монографії «Організація інформації», серед яких і згадувана вже А. Тейлор, визначають каталог як «пошуковий засіб, що надає доступ до окремих одиниць зібрань інформаційних ресурсів (наприклад, фізичних об'єктів, таких як книги, відео та компакт-диски у бібліотеках; мистецькі твори у художньому музеї; веб-сторінки в Інтернеті тощо)» [34, р. 447]. Наголошується, таким чином, на евристичних, пошукових характеристиках каталогу та доступі, про який йдеться і у наступному визначенні.

Але спочатку зауважимо, що властивість бібліотечного каталогу бути засобом пошуку інформаційного ресурсу за допомогою різних пошукових ключів (автор, назва, предметна рубрика тощо) споріднює його з бібліографічним посібником. При цьому, головна відмінність між ними та, що каталог подає записи фонду певної бібліотеки чи групи бібліотек, а бібліографія подає записи видань, не обмежених певною бібліотекою, а з певної теми, певного автора чи видавця, видані в певній країні тощо [9, р. 12].

Отже, за Словником Д. Рейтц, каталог – це «вичерпний перелік книг, періодики, карт та інших матеріалів даного фонду (зібрання), розміщений у систематичній послідовності для полегшення пошуку (зазвичай в алфавіті авторів, назв та/або предметних рубрик)». У більшості сучасних бібліотек картковий каталог конвертовано у машинозчитувані бібліографічні записи і виставлено в онлайнвий доступ. Мета бібліотечного каталогу, сформульована Ч. Кеттером у «Правилах для словникового каталогу» (1904) і модифікована пізніше Б. Винаром у «Вступі до каталогізації та класифікації» (8-е вид., 1992), «запропонувати користувачеві різноманітні підходи або точки доступу до інформації, що міститься у фонді... <...> Підготовка описів для бібліотечного каталогу (що називається каталогізацією) виконується бібліотекарем, відомим як каталогізатор» [29, р. 121].

Окрім засадничої ознаки каталогу бути переліком, яка власне закладена в його етимології, Д. Рейтц на тлі коротенького історичного екскурсу виокремлює спосіб його внутрішньої будови, а також, як і попереднє джерело, наголошує на доступі. Як бачимо, визначення сучасного поняття каталог без зазначення його здатності «пов'язувати» між собою інформаційні ресурси і забезпечувати доступ, можна вважати неповним. Особливо багато нині йдеться про доступ, зокрема, у контексті бібліотечних каталогів, які забезпечують, у т. ч. й прямиий, доступ до електронних ресурсів. І це, як зауважує Д. Мак-

леннан (D. McClelland), практика більшості наукових бібліотек упродовж багатьох років [25, р. 2].

Виділимо з наведених вище визначень характерні ознаки поняття каталог, як фрагмента знання. Насамперед це: наявність переліку бібліографічних записів, ідентифікація, опис і пов'язування між собою інформаційних ресурсів, існування спеціальних і уніфікованих правил побудови записів, авторитетних файлів, певний спосіб упорядкування записів, розміщення у визначеній послідовності, пошукові властивості, надання точок доступу та доступу до інформаційних ресурсів, наявність фонду однієї чи кількох бібліотек, який описується.

Суттєвою ознакою, яка повторюється у більшості визначень і виражає глибинну сутність каталогу, є наявність переліку бібліографічних записів, що містяться у певному зібранні (фонді), бібліотеці чи групі бібліотек. Крім того суттєвими ознаками є існування спеціальних правил упорядкування цього переліку, можливість пошуку, пов'язування між собою бібліографічних записів. Не можна не звернути увагу, що переважна більшість з них стосується традиційного каталогу, який діє у традиційному середовищі. Звичайно ж деякі ознаки взагалі не ввійшли до визначень.

Огляд дефініцій дає лише засадниче уявлення про обсяг, зміст цього ключового для сучасного бібліотекознавства поняття, і дуже мало про впливи, яких воно нині зазнає. Основні напрями досліджень американських бібліотекознавців, їх останні публікації переконливо свідчать, що одна із засадничих галузей бібліотекознавства – каталоги та каталогізація переживає перехідний період. Серед основних тем публікацій, дискусій, звітів вирізняються такі: 1) майбутнє каталогу й каталогізації у веб-середовищі; 2) підготовка нового стандарту каталогізації – Опис та доступ до ресурсу (RDA), дискусія навколо Функціональних вимог до бібліографічних записів (FRBR); 3) метадані, MARC та гнучкість XML, авторитетний контроль, роль каталогізаторів у новому середовищі, що змінюється [14, р. 148]. Вже цей короткий перелік проблем, пов'язаних з сучасним та майбутнім каталогу і каталогізації, кожен пункт якого – нові терміни та поняття, засвідчує ті глибокі зміни, що їх переживає галузь, заголовом, та її термінологічна система, зокрема.

Спробуємо тепер розглянути зміст та обсяг сучасного поняття каталог, користуючись не довідковими джерелами, а найновішими публікаціями, у т. ч. матеріалами дискусії, розпочатої відомим фахівцем Бібліотеки Конгресу Томасом Манном (Thomas Mann) [23] у відповідь на вже згадуваний звіт бібліотекаря Корнельського університету Карен Келхоун «Приро-

да каталогу, що змінюється, та його інтеграція з іншими пошуковими засобами» (2006 р.), а також у контексті іншого документа – «Звіту Робочої групи Бібліотеки Конгресу з майбутнього бібліографічного контролю» [27]. Для нас важливим є те, що Бібліотека Конгресу використовує цей документ як основу для розвитку каталогізації у найближчі роки.

У рамках святкування 200-річчя свого заснування, Бібліотека Конгресу провела 15–17 листопада 2000 р. конференцію. Цей захід був присвячений не історії власного розвитку, не здобуткам, а майбутньому каталогізації у XXI ст. Конференція мала назву «Бібліографічний контроль у новому тисячолітті». Повний її звіт вийшов друком 2001 р. [28]. Готувалася вона директором з каталогізації Бібліотеки Конгресу і мала за мету відстеження провідної ролі установи у здійсненні політики каталогізації та підготовці стандартизованих записів, що зробило можливим ефективний бібліографічний контроль та доступ до ресурсів у всій розмаїтості форматів. Учасники конференції прагнули визначити стратегію щодо майбутнього каталогів у XXI ст. [8, р. 7].

На виконання пункту 6.4 Рекомендацій конференції «підтримувати дослідження й розвиток природи каталогу, що змінюється, розглядати його інтеграцію з іншими пошуковими засобами» директор з комплектування та бібліографічного доступу Бібліотеки Конгресу навесні 2005 р. прийняла рішення про проведення відповідного дослідження. Вивчення проблеми було замовлено незалежному фахівцеві – бібліотекарю Корнельського університету Карен Келхоун, яка обіймала високі посади у бібліотеці цього університету*. Підсумком її роботи став звіт «Природа каталогу, що змінюється, та його інтеграція з іншими пошуковими засобами», оприлюднений у 2006 р. [8]. Документ викликав значний резонанс. Початком дискусії стало опубліковане на сайті звернення Томаса Манна, що згадувалося вище.

У звіті виокремлюються додаткові ознаки та функції сучасного каталогу. До унікальних переваг каталогу К. Келхоун відносить «класичні функції бібліографічного контролю», називаючи при цьому, проаналізовані вище пошукові властивості (можливість для читача знайти, ідентифікувати, вибрати, використати дані для одержання) і, не згадувану у визначеннях, функцію управління (запис ідентифікуючої інформації на кожне видання, інвентарний контроль) [8, р. 31]. Крім того вона вказує на такі ознаки сучасного каталогу, як надання можливості перегляду, здатність об'єднувати разом твори одного автора, різні варіанти назви, серії, рубрики тощо,

* З 2007 р. К. Келхоун – один з віце-президентів OCLC.

надавати надійні дані завдяки авторитеному контролю [8, р. 31]. А ще виділяється його здатність містити відомості про місцезнаходження видань, їх статус (видання на полиці, видане тощо), а також його надзвичайну корисність в управлінні великими фондами [8, р. 32]. Отже, їх також можна додати до ідентифікуючих ознак сучасного поняття каталог, котрі не ввійшли до наведених на початку визначень.

К. Келхоун звертає особливу увагу на зміну такої суттєвої ознаки каталогу, як надання можливості пошуку, його здатність охопити інформаційний універс. Сучасний каталог, навіть той, що включає описи тисяч наукових е-журналів і баз даних, відображає лише невелику частку дедалі зростаючого обсягу наукової інформації, переконана авторка звіту [8, р. 24]. Бібліотечні каталоги забезпечують опис та доступ не тільки до друкованих ресурсів, а й до ліцензованих матеріалів, таких як реферативні видання та предметні покажчики, повнотекстові бази даних, електронні журнали і книги. Але поза каталогами залишаються зібрання і колекції культурної спадщини, препринти, відкритий веб, дослідні лабораторії тощо. Крім того, зазначає К. Келхоун, нині зростає науковий інтерес до оцифрованих рідкісних історичних матеріалів, текстів першоджерел, ресурсів галузевих репозитаріїв, сайтів конференцій, наукових сайтів, різноманітних даних і т. д. [8, р. 24].

Автор звіту звертає увагу на те, що дедалі більше студентів і науковців оминають бібліотечний каталог, віддаючи перевагу іншим пошуковим засобам. Тому каталог нині представляє пропорцію наукового інформаційного універсу, яка продовжує скорочуватися. Нова технологія з розширення обслуговуючої моделі каталогу шляхом охоплення дедалі більшого наукового інформаційного універсу – метапошук породила багато надій, але зараз вона не відповідає початковим сподіванням поєднати фрагментований ландшафт наукових інформаційних ресурсів [8, р. 5].

К. Келхоун наводить дані Онлайнового комп'ютерного бібліотечного центру, більше відомого у світі за аббревіатурою OCLC, за якими 89 % опитаних студентів коледжів відповіли, що вони розпочинають пошуки інформації з пошукових систем Інтернет, на зразок Google, популярність якого безмірна і продовжує зростати, і лише 2 % з них починають з бібліотечної веб-сторінки [8, р. 37]. Дослідження показало, наголошує Келхоун, що каталоги є лише одним з багатьох інструментів для читачів у інформаційному універсі. Локальний каталог забезпечує недостатню інформацію для наукових потреб. Тому перше звернення у разі інформаційного запиту найімовірніше буде не до каталогу [8, р. 37].

Викладене вище засвідчує, що відбулися значні зміни пошукових властивостей каталогу. Онлайнві каталоги наукових бібліотек відбивають лише незначну частку універсу наукової інформації. Новіші й привабливіші продукти, такі як Google чи Amazon, вже зайшли на інформаційний ринок, і хоча лояльні до каталогу користувачі все ще залишаються, багато з них віддають перевагу частково чи повністю продуктам, які вони вважають більш прийнятними [8, р. 26]. Такої ж думки дотримується одна з чільних посадовців Бібліотеки Конгресу Дінна Маркум (Deanna Marcum): «Ми вже знаємо з багатьох досліджень, що студенти та інші дослідники скоріш звертаються до Google та інших пошукових сервісів, аніж до бібліотечних каталогів» [24, р. 5].

Цю думку поділяють дописувачі найстарішого фахового журналу «American libraries». Сучасні читачі дедалі комфортніше почуваються зі швидким Інтернет-пошуком, читаємо на його сторінках, і дехто передрікає, що вони й надалі нехтуватимуть бібліотечними каталогами, які пропонують лише бібліотечний результат, довгі описи, а не негайний повнотекстовий доступ; каталожна система не дає змоги створювати мережі, взаємодіяти чи забезпечувати персоналізацію, що ґрунтується на потребах читачів [13, р. 66]. «Google. Google. Google. Це інформаційна мантра XXI століття? Вирішення всіх наших інформаційних потреб?», – цілком слушно ставить питання Діана Макленнан у статті «Важкий стан бібліотечного каталогу куди тепер?» [25]. Отже, стурбованість фахівців свідчить про появу нового інформаційного середовища, про зміну пошукових можливостей каталогів.

Автори статті «У напрямі до каталогу XXI століття» відзначають, що онлайнві каталоги були у свій час найдоступнішою пошуковою системою. Годі казати, що зараз це не так, констатують вони. Як наслідок, каталог став для багатьох студентів системою для визначення шифру на ресурс, знайдений де-інде. Втім, хоча нині каталог лише один з багатьох пошукових засобів, що охоплює порівняно вузький спектр інформаційних ресурсів (на відміну від попередніх десятиліть), він, вважають дослідники, залишається головною бібліотечною послугою і єдиним засобом для доступу й використання бібліотечних фондів [4, р. 128].

Про те, що саме пошукова властивість каталогу зазнає істотних змін свідчить і промовиста назва, вже цитованого нами звіту К. Келхоун «Природа каталогу, що змінюється, та його інтеграція з іншими пошуковими засобами». Каталог пропонується розглядати не як перелік одного чи кількох фондів, що впливало з розглянутих нами на початку визна-

чень (які здебільшого залишаються інерційними і не завжди встигають за змінами, які несе з собою практика), а як інтегрований з пошуковими засобами Інтернету, засіб. Тим часом навіть сучасний онлайнвий каталог не зовсім готовий до функціонування у веб-середовищі. Для такого переходу потрібно підготуватися, наголошували учасники однієї з конференцій. Для цього ми маємо користуватися правилами й умовностями вебу [13, р. 67].

Тим більше, що й формат представлення бібліографічних даних МАРК ґрунтується на технології управління даними 40-річної давності і не відповідає сьогоднішньому рівню програмування [27, р. 24]. Жодна спільнота, окрім бібліотечної, йдеться у «Звіті Робочої групи Бібліотеки Конгресу з майбутнього бібліографічного контролю», не використовує цього формату, тому його здатність передавати дані поставлена під сумнів. Бібліографічні програми, розроблені поза бібліотеками (наприклад видавцями), не використовують бібліотечних даних і можуть не збігатися з записами, створеними у МАРК [27, р. 24].

А ось спостереження вже згадуваної К. Келхоун: каталоги важко використовувати, їхній інтерфейс виглядає дедалі більше застарілим. Використовуючи бізнесові терміни, пише автор, про бібліотечний каталог можна сказати, що він перебуває у спадаючій стадії його життєвого циклу [8, р. 26]. На думку Д. Макленнан, під загрозою саме існування каталогу. Амплітуда коливання, розкачування поняття каталог зайшло надто далеко, попереджає дослідниця [25, р. 4].

Намагання зрозуміти напрям та характер змін, що їх переживає нині каталог, змусило і Бібліотеку Конгресу вдатися до серйозних кроків. Окрім замовлення незалежної експертизи К. Келхоун щодо з'ясування впливу змін на майбутнє бібліографічного опису (до обсягу поняття каталог, як з'ясовано вище, входять окремі бібліографічні записи) Бібліотека Конгресу створила незалежну Робочу групу для вивчення майбутнього бібліографічного контролю у новому електронному середовищі. Її співкерівниками стали Жозе-Марі Гріффітс (Joss-Marie Griffiths) – декан факультету бібліотеко- та інформацієзнавства університету Північної Кароліни та Олівія Медісон (Olivia Madison) з бібліотеки університету Айови. Робоча група діяла незалежно, хоча представники Бібліотеки відвідували її засідання. Група подала свій звіт щодо майбутнього бібліографічного контролю у січні 2008 р. [27]. Він зайвий раз засвідчив, що американські бібліотекарі, зокрема й головної книгозбірні країни, перебувають у постійному пошуку, вони намагаються зрозуміти природу змін, що їх переживає каталог сьогодні.

Робоча група відразу визначилась з тим, що вона розглядає бібліографічний контроль як поняття ширше від каталогізації, що охоплює всі матеріали, доступні через бібліотеки, різноманітну аудиторію користувачів та різні установи, де ведеться пошук інформації [27, р. 2]. Але пріоритетним завданням для Групи було: з'ясувати як бібліографічний контроль, інші практики опису можуть ефективно підтримувати управління та доступ до бібліотечних матеріалів в інформаційному і технологічному середовищі, що розвивається, тобто все, що стосується, насамперед, каталогу бібліотеки.

У Звіті Робочої групи відзначалося, що використання бібліотечних даних обмежується самими бібліотечними системами та службами. Вони недоступні у формі, що інтегрується з веб-програмами. Якщо бібліотечна спільнота не знайде себе у середовищі, яке еволюціонує, бібліотечні дані можуть залишитися ізольованими від багатьох небібліотечних спільнот (видавців, авторів, провайдерів інформаційних послуг) та кінцевих користувачів [27, р. 25].

Чи може змагатися бібліотечний каталог з Google чи Amazon? – питання, на яке намагаються відповісти автори Звіту. Сьогодні бібліографічні сайти, такі як Amazon, LibraryThing надають користувачам не лише інформацію про ресурси, а й інформацію, яка допомагає їм оцінювати ці ресурси. Згадані сайти дають змогу користувачам ділитися списками читання, додавати рецензії та рейтинги, надавати власні предметні рубрики. Саме тому, переконані автори Звіту, деякі дослідження засвідчують, що понад три чверті бібліотечних користувачів розпочинають свою роботу з пошукових служб (Yahoo, Google тощо), а не з онлайн-каталогів [27, р. 31].

Члени Робочої групи висловили побажання, щоб бібліографічні дані бібліотеки рухалися від закритої моделі бази даних до відкритої, яка ґрунтується на веб-моделі, де записи є зрозумілими для програм, та у форматі, що може легко інтегруватися у веб-сервіси, комп'ютерні програми. Це дасть змогу бібліотекам краще використовувати ресурси мережі та переваги зв'язків, що існують між різними джерелами даних на веб [27, р. 26].

Група рекомендувала поєднати відповідну зовнішню інформацію з бібліотечними каталогами та підтримувати розвиток систем, здатних прив'язувати оціночні дані (рецензії, рейтинги) до бібліографічних записів. Заохочувати розширення бібліотечних систем у напрямі забезпечення можливостей посилань на додаткові для читача дані, такі як Amazon, LibraryThing, Вікіпедія. Водночас прагнути до розвитку відносин партнерства з комерційними інституціями, інтегрувати дані, надані читачами, в біб-

ліотечні каталоги без втручання у цілісність даних, створених бібліотекою тощо [27, р. 32].

Отже, висновки Робочої групи збігаються з пропозиціями К. Келхоун, яка показавши, що така ознака поняття каталог, як здатність забезпечити пошук, перебуває під загрозою, вважає, що її можна зберегти, якщо каталог рухатиметься до повної інтеграції з іншими пошуковими засобами і охопить більший науковий інформаційний універс. При цьому зростатиме підтримка зведених каталогів; наукові бібліотеки та їхні партнери перетворюватимуть їх у ключовий компонент надання глобального доступу до більших, багатших фондів, ніж запропонувати окремо взята установа [8, р. 11]. Схиляючись до можливої інтеграції каталогу з іншими пошуковими засобами, деякі опитані фахівці пропонують залучати користувача Google до користування бібліотечними фондами, вказують на важливість інтерфейса між бібліотекою та Google і навіть припускають можливість здійснювати пошук у Google і бібліотечних ресурсах разом [8, р. 24].

До ідентифікуючих, але несуттєвих ознак поняття каталог належить його форма. Якийсь час з ним ідентифікувалися книги, куди записувалися чи вклеювалися, пізніше друкувалися, описи видань, що становили фонд бібліотеки. Пізніше, впродовж тривалого часу – картки, які у більшості читачів старшого віку ідентифікуються з каталогом. Отже, фізична форма каталогів, на основі яких останні комунікували з читачем, виконували свою комунікативну функцію, не була сталою, а зазнавала постійних змін. Так, друкований та інші форми докарткового каталогу набули найбільшого поширення у Великобританії, зокрема, у Бодлеанській бібліотеці Оксфордського університету. Тому більшість англійських термінів на їх позначення мають не американське, а британське походження. Серед них і такі, що не мають еквівалентів в українській та російській мовах, наприклад, guard book catalog, ledger catalog, page catalog, slip catalog [1, с. 150].

Картковий каталог набув поширення у США наприкінці XIX ст., а масовий друк і розповсюдження каталожних карток з центрального джерела розпочалися у 1901 р., коли Бібліотека Конгресу ухвалила відповідну програму. Каталог у вигляді мікроформ (мікрофільмів чи мікрофіш) в Україні навіть не встиг з'явитися, тим часом у США його розквіт прийшовся на середину XX ст. Він пройшов певні етапи розвитку і втратив свою актуальність після винайдення електронного каталогу [32, р. 59–60]. Останнім часом утвердилася і домінує абсолютно нова форма – онлайн-каталог. І все-таки слід звернути увагу, що основний обсяг сучасного по-

няття каталог сформувався на основі карткового каталогу.

Ця обставина разом з перевагами породила і певні суперечності, спричинені перенесенням основних рис карткового каталогу до електронного середовища, що зрештою поставило бібліотечну спільноту перед необхідністю вироблення нових підходів до каталогізації, і, власне, обумовило розроблення Функціональних вимог до бібліографічних записів, інших заходів, спрямованих на приведення її у відповідність з вимогами електронного середовища. До речі, дехто з фахівців вважає, що досконалість, вичерпність, досягнута у картковому каталозі, недоступна в його електронному різновиді. Наприклад, знайти твір, видання про автора, критику на твір в одному пошуку було можливо в картковому, але неможливо в багатьох електронних каталогах [35, р. 27]. Так, послідовний перегляд у картковому каталозі, де можна було дивитися будь-яку скриньку, у онлайнному – можливий лише після задання початкового пошуку (початковий пошук вимагається, щоб увійти в систему). Хоча існує програмне забезпечення, наприклад, Endeca, яке дає змогу переглядати цілий фонд без введення пошукового терміна. Використовуючи можливості Endeca, користувач може переглядати цілий набір записів без початкового введення пошукового терміна [4, р. 131].

Усі форми: друкована, карткова, мікрофільмова, онлайнна об'єднані поки що єдиним поняттям каталог. Суттєвою ознакою, котра виражає його сутнісну природу, служить основою для об'єднання, є перелік бібліографічних записів, тобто фонд, що описується.

Такий складник поняття каталог, як «певний спосіб упорядкування записів», наприклад, за абеткою, за системою знань, за предметною рубрикою тощо визначає вид каталогу. В «Англо-українському словнику-довіднику бібліотечно-інформаційної термінології» наводиться ціла низка назв каталогів, у т. ч. й історичних, залежно від призначення, способу групування тощо [1, с. 66]. Серед них, за способом групування матеріалу, звертає на себе увагу характерний для бібліотек США і практично невідомий в Україні словниковий каталог (dictionary catalog) [1, с. 108]. Картки у ньому розміщені за автором, назвою та предметною рубрикою у єдиному алфавітному порядку. Найхарактернішим він був саме для США. Елементи друкованого каталогу тут були сприйняті й адаптовані картковим словниковим каталогом.

Цей вид каталогу сформувався на основі перших американських каталогів, які були впорядковані за широкими тематичними чи предметними рубрика-

ми, розміщеними за абеткою. У XIX ст. каталог розвивався за поняттям предметного слова. Коли рубрик набралось багато, їх підрубрики розмістили за абеткою незалежно від того, до якої рубрики вони відносилися. Основоположником даного виду каталогу вважається Ч. Кеттер, який немало зробив для розвитку, як він сам називав, «словникового» каталогу. Відомий бібліотекар запропонував абеткове розміщення карток за автором, назвою та предметною рубрикою, подаючи все у загальному ряду. Якщо траплялося, а для англійської мови це характерно, однакове написання прізвища, назви колективного автора, назви предметної рубрики тощо, то правила рекомендували розставляти картки у каталозі у такому порядку: спочатку ім'я, потім географічна назва, колективний автор, предметна рубрика, назва твору і т. д. Наприклад:

Glass, Richard (прізвище особи)

Glass Mountains (географічна назва)

Glass Art Society (колективний автор)

Glass (предметна рубрика)

Glass menagerie (назва твору) [34, р. 51].

Зауважимо, що основні й додаткові записи також потрапляли до одного ряду. Всі картки з автором, назвою та предметною рубрикою розставлялися в одному ряду. Його перевагою вважалося одночасне надання кількох точок доступу до видання. Зараз лише онлайнний каталог надає рівний доступ за автором чи, якщо відома лише назва, за назвою твору. Словниковий картковий каталог був характерним, типовим для бібліотек США у першій половині XX ст. Поява централізованої каталогізації у Бібліотеці Конгресу на початку нинішнього століття, про яку згадувалося вище, і яка ґрунтувалася на словниковому каталозі, також стимулювала поширення саме цього виду каталогу. «Національний зведений каталог, опублікований Бібліотекою Конгресу, – зазначається у «Міжнародній енциклопедії з інформаєзнавства та бібліотекознавства», – найбільший і, можливо, найвідоміший приклад словникового каталогу» [19, р. 135].

У великих бібліотеках через значні обсяги словникових каталогів і складну розстановку карток їх почали розділяти на дві й навіть на три частини: каталог авторів та назв і каталог предметних рубрик, тобто предметний, або й усі три окремо: авторів, назв, предметний. Каталог, який ділився, називали divided catalog, тобто розділений каталог [1, с. 112]. Запропонований термін є буквальним перекладом з англійської. Оскільки подібне поняття відсутнє в українському бібліотекознавстві, усталеного відповідника терміну divided catalog в українській мові немає. Це поняття можна вважати особливістю са-

ме американського розвитку каталогів. З нього виріс предметний каталог – також дуже характерний для американських і взагалі для західних бібліотек. Він набув значного поширення у США і саме тому таким відпрацьованим є використання там предметних рубрик, у т. ч. й у сучасних онлайн-каталогах.

Для американської бібліотечно-інформаційної термінології характерним є також складний, відсутній у практиці українських бібліотек, але давно вживаний у Північній Америці, термін «національний зведений каталог» (National Union Catalog, NUC) [1, с. 204]. Це друкований каталог, що містить описи видань, які зберігаються у понад 1100 бібліотеках США і Канади, включно, звичайно, з головною – Бібліотекою Конгресу. Він вийшов двома серіями: перша включає видання до 1956 р., друга – після 1955 р. З 1983 р. національний зведений каталог випускався на мікрофішах [20, р. 125]. Його особливістю є поширеність на сусідню державу та наявність у його складі Національного зведеного каталогу рукописних зібрань (National Union Catalog of Manuscript Collections, NUCMC).

Нині національний зведений каталог США містить описи видань не просто кількох бібліотек. Сучасні технології дали змогу створити зведений каталог бібліотек світу, який підтримується Онлайн-комп'ютерним центром (OCLC) – WorldCat. Тобто національний каталог виріс до масштабів світового. Він включає усі види видань з 112 країн і територій світу, підтримує записи багатьма мовами. Окрім латинської та кириличної, ще й арабською, китайською, грецькою, гебрійською, японською, корейською, тамільською, тайською графікою.

Для цього OCLC, який спромігся створити такий глобальний каталог, співпрацює з національними бібліотеками багатьох країн. Понад 40 національних каталогів, включаючи і найближчого сусіда України – Польщу, є або незабаром стануть частиною Світового каталогу. До речі, OCLC має давню традицію співпраці з національними бібліотеками світу не лише щодо спільної каталогізації та обміну записами, але й міжбібліотечного обміну самими ресурсами та доставки документів [43]. Зведений каталог набуває здатності бути посередником при проведенні МБА. Читач може рухатися від місцевої бібліотеки до консорціуму чи партнерів по МБА, далі виходити на рівень бібліотеки штату, країни, на міжнародний рівень. Каталог окремої бібліотеки стає пунктом доступу до набагато більшого універсу знань. У цій новій властивості деякі фахівці вбачають одну із заповорок майбутнього каталогу [11, р. 415]. WorldCat називають вікном до бібліотек світу.

Для України національний зведений каталог є поняттям, не наповненим реальним змістом, хоча ще вісім десятиліть тому Ю. Меженко розпочинав його практичне втілення [2, с. 19].

У контексті американського бібліотекознавства особливої уваги заслуговує систематичний каталог (classified catalog, син. classed catalog, class catalog) [1, с. 76]. У США, на відміну від колишнього СРСР і України, він не набув значного поширення. Наведемо його визначення з цитованого вище, Словника Д. Рейтца: «Систематичний каталог – це тематичний каталог, у якому описи розміщені у порядку позначень попередньо встановленої системи класифікації, з бібліографічними записами за такою кількістю рубрик, яка необхідна для розкриття змісту кожного примірника. Алфавітний предметний покажчик полегшує використання систематичного каталогу, який, як правило, ведеться/підтримується поряд з каталогом на авторів та/або назви» [29, р. 146].

А. Тейлор, обґрунтовуючи непопулярність систематичних каталогів у США, стверджує, що вони традиційно використовувалися у європейських та інших країнах, де говорили кількома мовами, і ці мови були представлені у каталозі. Під одним індексом класифікації могли бути представлені записи кількома мовами. Доступ до такого каталогу також міг бути забезпечений різними мовами. Частина каталогу, що давали доступ до предметних рубрик, авторів, назв, робилися рідною мовою читача, а США традиційно не потребували такого підходу, підсумовує А. Тейлор [35, р. 26; 34, р. 50]. З наведеним твердженням погодитися важко, якщо пригадати Радянський Союз, де бібліотечно-бібліографічна класифікація несла значне ідеологічне навантаження, і не переслідувала мету надати доступ до каталогів рідною мовою читача.

У середині 1950-х рр. Американська бібліотечна асоціація видала настанови з організації та ведення систематичного каталогу [18]. Однак і вони не надто стимулювали інтерес до цього виду каталогів. Опитування, проведене у 1962 р., виявило лише 16 систематичних каталогів, якими користувалися читачі США і Канади [17, р. 453]. «Класифікація, – зазначається у «Енциклопедії з бібліотекознавства та інформаєзнавства», – стала не знаряддям каталогу, а радше позначкою місця знаходження [видання]» [17, р. 463].

Роль бібліотечно-бібліографічних класифікацій у бібліотеках США, насамперед як засобу систематизації і розстановки видань на полицях, розглядатиметься нами окремо. Зараз ми лише побіжно зауважимо, що за системою знань, тобто відповідно до

тієї чи іншої схеми класифікації у американських бібліотеках традиційно розміщувалися видання на полицях, а не картки у каталозі. Каталоги, як вже зазначалося, були словниковими або предметними і, звичайно, алфавітними, тоді як систематичні каталоги поширення не набули. Водночас систематична розстановка фонду відповідно до системи класифікації має місце навіть у такій потужній бібліотеці, як Бібліотека Конгресу. Спроба запровадити там у 1997 р. форматну розстановку зазнала невдачі. У висновках Робочої групи, яка вивчала це питання, йшлося, зокрема, про те, що можливість систематизованого перегляду видань на полицях дає додатковий тематичний доступ до інформації у книгах, пов'язаних однаковою проблематикою, а це є важливим для виконання місії Бібліотеки Конгресу «робити її ресурси доступними і корисними для Конгресу і американського народу» [23, р. 9].

В американських бібліотеках широко практикується відкритий доступ до фондів і в цьому є певний сенс. Так, в університетських бібліотеках читач повинен сам добирати собі літературу, на якому б поверсі вона не зберігалася. Для цього існують численні путівники по фондах, з вказуванням розділів знань за поверхами книгозховища. Бібліотекар видає лише рідкісні, стародруковані, рукописні видання. Наприклад, у Бібліотеці Конгресу існує відкритий доступ до досить багатих підбірок видань у читальних залах та підсобних приміщеннях навколо них.

Отже, поняття каталог саме є полісистемою. Воно досить складне не лише за формою, а й за видами, ознаки яких нерідко суттєво відмінні від існуючих в українському бібліотекознавстві. Як свідчить наведений вище аналіз, нині вони зазнають значних впливів і можуть змінюватися. Карен Койл (Karen Coyle) відзначає, що ще на початку 1980-х рр. розпочалися пошуки нового каталогу, випробовувалися різні його зразки. Однак і через два десятиліття бібліотеки не краще мають: усі головні поставальники інтегрованих бібліотечних систем й досі пропонують каталоги, які репрезентують функціональність другого покоління, незмінним залишається Булевий пошук [10, с. 290]. Між тим, наукові пошуки тривають і американські фахівці активно працюють у цьому напрямі. Майбутньому каталогу і каталогізації присвячено вже немало статей, матеріалів конференцій, дискусій.

Так, Барбара Тіллетт (Barbara Tillett) переконана, що майбутнє каталогу зрозуміле, і воно пов'язане з прийняттям Функціональних вимог до бібліографічного запису (FRBR) [39]. Існують і крайні точки зору. Для їх прихильників майбутнє каталогу бачиться як повністю пов'язаний посиленнями інфор-

маційний універс, де всі ресурси взаємодіють [21]. Інформаційний веб, де всі ресурси взаємопов'язані, а усі цитування мають посилання на документи, у звіті Електронної наукової бібліотеки Данії названо «shift from collections to connections», тобто «зсувом від фондів до зв'язків» [11, р. 414].

Висловлюються думки, що оскільки мережевий характер інформаційного універсу «стирає» потребу у географічних відповідностях між читачами й ресурсами, то немає необхідності у локальних сховищах каталожних даних [11, р. 414]. Навіщо кожній бібліотеці мати власну бібліографічну базу даних і користувацький інтерфейс, коли існує принаймні одна централізована копія таких даних або у OCLC, або у регіональному зведеному каталозі. Вважається, що, з економічної точки зору, локальний публічний каталог – непотрібна витрата, якщо є централізований каталог; вивільняються комп'ютери, програмне забезпечення, економиться час персоналу [11, р. 414].

У майбутньому бібліотечний каталог, наголошує К. Койл, буде читачецентричним, а його організаційним принципом стануть потреби читача [11, р. 415]. Дослідниця пропонує власне бачення майбутнього каталогу, який міститиме не лише бібліографічні записи, а й рецензії, цитування всередині робіт і навіть коментарі користувачів. Каталог буде здатен рекомендувати. Рекомендації можуть бути у формі або ранжування, або можливості вибору найпопулярніших чи найнеобхідніших у поточному навчальному курсі видань, або тих, котрим надають перевагу інші читачі.

Каталог буде інтерактивним, втілюватиме ідею про «бібліотеку як розмову», де раніше завдяки книзі велася повільна розмова, а тепер вона буде швидшою і негайнішою. Взаємодія також означає, що читачі зможуть картографувати дані й творити свої власні посилання між ресурсами. Деякі бібліотеки вже експериментують, надаючи блоги, або створюючи «мій простір» – читацькі профілі. Як маленький крок у цьому напрямі WorldCat дає змогу читачам додавати рецензії на зразок тих, що практикуються в Amazon. Каталог буде гетерогенним, здатним містити більше, ніж один вид даних. Він не лише братиме дані про ресурси поза бібліотекою, але й посилатиметься на небібліотечні дані, такі як Вікіпедія чи повнотекстовий пошук книг у Google (Google Book Search) [11, р. 415–416].

Тим часом змагання з Amazon і Google декому видається недоречним оскільки вони є прибутковими компаніями, а бібліотеки покликані підтримувати освіту, культуру, історію. Хоча багато фахівців погоджується з тим, що бібліотеки повинні виходити за

свої традиційні межі, якщо вони хочуть залишатися релевантними в сучасному інформаційному універсі, що швидко змінюється. Про зрушення у цій галузі свідчить згода авторів нового стандарту бібліографічного опису – RDA та Дублінського ядра – спільно розробляти простий, зручний стандарт метаданих, що надає бібліотечну інформацію до семантичного вебу, проте ця ініціатива стане можливою лише тоді, коли робота над RDA завершиться [13, р. 67].

Дуже обережно ставиться до того, що нині відбувається, згадуваний вже Т. Манн, думки якого викликали жваву дискусію. Посилаючись на Д. Маркум, яка заявила, що після того як Google оцифрує від 8 до 10 млн томів і зробить їх доступними в Інтернеті, каталогізація Бібліотеки Конгресу стане непотрібною [23, р. 5], дослідник наголошує, що повнотекстовий пошук книг у Google стане чудовим доповненням до систематизованих фондів у реальній науковій бібліотеці, але «жахливим заміником». Тим більше, що, на переконання Манна, інтернетівські пошукові механізми не долають усіх труднощів, вони фактично створюють так само багато проблем, як і вирішують [23, р. 19].

Радикальне питання: чи потрібний бібліографічний сурогат, представлений каталожним записом, якщо е-ресурси надають доступ до цілого ресурсу, порушує не лише Д. Маркум. Джеймс Вейнхеймер (James Weinheimer), директор бібліотечно-інформаційного обслуговування Американського університету у Римі у зверненні до AUTOCAT запитує, а якою буде роль посередників, тобто бібліотекарів у новому середовищі, чи не вплине оцифрування на бібліотеку такою ж мірою, як винайдення друкованого верстата на християнську релігію. Адже користувачі взаємодіятимуть прямо з Логосом радше, ніж попередньо через посередника.

Отже, бібліотечний каталог як засіб організації інформації [34, р. XIX] чи навіть організації знань [5, р. 471] зазнає нині істотних змін. У першу чергу, це стосується його пошукових властивостей, а також таких суттєвих ознак, як здатність бути переліком матеріалів однієї чи кількох бібліотек, коли йдеться про значно ширший інформаційний універс; наявність спеціальних і уніфікованих правил побудови записів, якщо на стадії завершення нині перебувають якісно нові правила «Опис та доступ до ресурсу»; здатність до пов'язування між собою бібліографічних записів, коли каталог уявляється як пов'язаний посиланнями інформаційний універс, де всі ресурси взаємодіють; і, нарешті, нова здатність надавати прямий, безпосередній доступ до ресурсів замість надання інформації про них.

Список використаних джерел

1. *Стрішенець, Н. В.* Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології / Надія Стрішенець; НАН України; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 2004. – 329 с.
2. *Стрішенець, Н. В.* Бібліографічна спадщина Юрія Меженка / Надія Стрішенець; НАН України; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К., 1997. – С. 32–35.
3. ALA cataloging rules for author and title entries / American Library Association; Division of cataloging and classification; ed. by Clara Beetle. – 2nd ed. – Chicago: ALA, 1949. – XXI, 265 p.
4. *Antelman, K.* Toward a twenty-first century library catalog / Kristin Antelman, Emily Lynema, Andrew K. Pace // Information Technology and Libraries. – 2006. – Sept. – P. 128–139.
5. *Anderson, J. D.* Organization of knowledge / James D. Anderson // International Encyclopedia of Information and Library Science / ed. by J. Feather, P. Sturges. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2003. – P. 471–490.
6. Anglo-American cataloging rules. – 2nd ed. – 2002 revision, 2005 update (loose-leaf). – Chicago: ALA; Ottawa: Canadian Library Association; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals, 2005. – Appendix D-3.
7. ASIS&T thesaurus of information science, technology, and librarianship / ed. by A. Redmont-Neal, M. M. K. Hlava / American Society for Information Science and Technology. – 3rd ed. – Medford, N. J.: Information Today, Inc., 2005. – 255 p.
8. *Calhoun, K.* The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools: Prepared for the Library of Congress. Final report. March 17, 2006. – Access mode: <http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>. Доступ 4.09.2009 р. Див. також: www.loc.gov/to-day/pr/2006/06-093.html.
9. *Chowdhury, G. G., Chowdhury, S.* Organizing Information from the Shelf to the Web. – London: Facet Publishing, 2007. – 230 с.
10. *Coyle, K.* The library catalog in a 2.0 world / Karen Coyle // The Journal of Academic Librarianship. – 2007. – Vol. 33. – N. 2. – P. 289–291.
11. *Coyle, K.* The library catalog: Some possible futures / Karen Coyle // The Journal of Academic Librarianship. – 2007. – Vol. 33. – N. 3. – P. 414–416.
12. *Cutter, C. A.* Rules for a Dictionary Catalog / Charles A. Cutter. – 4th ed. – Washington, D. C.: Government Printing Office, 1904. – 173 p. Перше видання з'явилося у 1876 р. Четверте видання, що цитується, було перевидане репринтним способом у 1962 р.: *Cutter, C. A.* Rules for a Dictionary Catalog / Charles A. Cutter. – London: The Library Association, 1962.
13. D. K. Controversies in cataloging: The debate over AACR's successor // American libraries. – 2007. – Oct. – P. 66–67.
14. *El-Sherbini, M. A.* Cataloging and Classification: Review of the literature 2005–06 / Magda A. El-Sherbini // Library Resources and Technical Services. – 2008. – Vol. 52. – N. 3. – P. 148–163.

15. Functional requirements for bibliographic records: final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. – München : K.G. Saur, 1998. – VIII, 136 p. – (UBCIM publications; new series, vol. 19).
16. *Greenberg, J.* Metadata and the World Wide Web / Jane Greenberg // Encyclopedia of Library and Information Science / ed. by Miriam A. Drake. – Vol. 3. – New York; Basel: Marcel Dekker, 2003. – P. 1876–1888.
17. *Hanson, E. R., Daily, J. E.* Catalogs and Cataloging / Eugene R. Hanson, Jay E. Daily // Encyclopedia of Library and Information Science / ed. by Miriam A. Drake. – 2nd ed. – New York; Basel: Marcel Dekker, 2003. – V. 1. – P. 431–468.
18. *Hauk, S. J.* The classified catalog: basic principles and practices. With a code for the construction and maintenance of the classified catalog, by Jeannette M. Lynn and Zola Hilton / Shera Jesse Hauk, Margaret Elizabeth Egan. – Chicago: American Library Association, 1956. – 130 p.
19. International Encyclopedia of Information and Library Science / ed. by J. Feather, P. Sturges. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2003. – 688 p.
20. LC21: A Digital strategy for the Library of Congress. Digital revolution, library evolution / National Academy of Sciences // www.nap.edu/catalog/9940.html. – Доступ 3.09.2009.
21. *Le Van, R.* Opensearch and SRU: Continuum of Searching / Ralph Le Van // Information Technology and Libraries. – 2006. – Vol. 25. – N. 3. – P. 151–153.
22. *Lubetzky, S.* Cataloging rules and principles: A Critique of the ALA Rules for Entry and a Proposed Design for Their Revision / Seymour Lubetzky. – Washington, DC: Library of Congress, 1953. – IX, 65 p.
23. *Mann, T.* What is going on at the Library of Congress? June 19, 2006 / Tomas Mann // www.gUILD2910.org/AFS-CMEWhatIsGoingOn.pdf. – Доступ 8.09.2009.
24. *Marcum, D. B.* The future of cataloging: address to the Ebsco leadership seminar. Boston, Mass. Jan. 16, 2005 / Deanna B. Marcum // www.loc.gov/library/reports/Cataloging-Speech.pdf. – Доступ 31.08.2009.
25. *McClennan, D.* The plight of the library catalogue – where to now? / McClennan Dianna // www.nla.gov.au/lis/stndrds/grps/acoc/documents/McClennan2007.doc. – Доступ 31.08.2009.
26. *Murphy, G.* A big book of concepts / Gregory L. Murphy. – Cambridge, Mass.; London: The MIT Press, 2004. – 555 p.
27. On the Record: Report of the Library of Congress Working Group on the future of Bibliographic control. January 9, 2008 // www.loc.gov/bibliographic-future. – Доступ 9.11. 2009; // www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwgontherecord-jan08-final.pdf. – Доступ 1.09.2009.
28. Proceedings of the Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium. – Washington, DC: Library of Congress, Cataloging Distribution Service, 2001. – XXXVIII, 536 p.: ill.
29. *Reitz, J. M.* Dictionary for library and information science / Joan M. Reitz. – Westport, CT; London: Libraries Unlimited, 2004. – 788 p.
30. *Saxon, W.* Seymour Lubetzky, 104, Librarian, Dies // The New York Times. – 2003. – April 13. – Section A. – P. 35.
31. *Strout, R. F.* The development of the catalog and cataloging codes // Library Quarterly. – 1956. – Vol. 26. – N. 4. – P. 254–275.
32. *Svenonius, E.* Catalogues // International Encyclopedia of Information and Library Science / ed. by J. Feather, P. Sturges. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2003. – P. 59–60.
33. *Taylor, A.* Introduction to cataloging and classification / Arlene G. Taylor; with the assist. of David P. Miller. – 10th ed. – Westport, Conn.: Libraries Unlimited, 2006. – XVIII, 589 p.: ill.
34. *Taylor, A. G.* The organization of information / Arlene G. Taylor and Daniel N. Joudrey. – 3rd ed. – Westport, CT; London: Libraries Unlimited, 2009. – 512 p. – (Library and Information Science Text Series).
35. *Taylor, A. G.* The organization of information. – Englewood, Colorado: Libraries Unlimited, Inc., 1999. – XX, 280 p. – (Library and Information Science Text Series).
36. *Taylor, A.* Wynar's introduction to cataloging and classification. – 9th ed. / Arlene G. Taylor; with the assist. of David P. Miller. – Englewood, Colo.: Libraries Unlimited, 2000. – XV, 552 p.: ill.
37. The ALA Glossary of Library and Information Science / H. Young, ed., with the assistance of T. Belanger... [et al.]. – Chicago: American Library Association, 1983. – XVI, 245 p.
38. The international writings of Bohdan S. Wynar, 1949–1992: a chronological bibliography / Bohdan S. Wynar; preface by Yaroslav Isajevych. – Englewood, Colo.: Ukrainian Academic Press, 1993. – 265 p.
39. *Tillett, B. B.* FRBR and cataloging for the future / Barbara B. Tillett // Cataloging and Classification Quarterly. – 2005. – Vol. 39. – N. 3/4. – P. 197–205.
40. *Wynar, B.* Independent Ukraine: a bibliographic guide to English-language publications, 1989–1999 / Bohdan S. Wynar. – Englewood, Colo.: Ukrainian Academic Press, 2000. – XIV, 552 p.; див. також: *Wynar, B.* Ukraine: a bibliographic guide to English-language publications / Bohdan S. Wynar. – Englewood, Colo.: Ukrainian Academic Press, 1990. – XIII, 406 p.
41. *Wynar, B. S.* Introduction to Cataloging and Classification / Wynar S. Bohdan. – 8th ed. – 1992. – XVII, 633 p.: ill.
42. див. <http://www.rockvalleycollege.edu/Library>
43. див. <http://www.worldcat.org>